

ENGLE I BILLEDKUNSTEN

Kunstnere har siden den tidlige kristendom gengivet Bibelens fortællinger i billeder – herunder også fortællinger om engle. Udtrykkene har været meget forskellige i de historiske perioder, men fælles har været, at de alle har afspejlet tidens teologi, normer, kultur og trends. Det er altså med baggrund i skiftende tider og kunstneres tolkninger, at englene som motiv har udviklet sig med forskellige og skiftende udseende og funktioner.

Nedenstående er en kort gennemgang af de væsentligste nedslag i den kristne billedkunsts historie.

Ligesom jødedommen var den tidlige kristendom underlagt det bibelske billedforbud. Efterhånden vandt behovet for at anskueliggøre teksterne og troen gennem billeder dog over forbuddet. I den tidlige kristendom begrænsede motiverne sig til at gengive håndgribelige situationer fra Bibelen og teologiske sagsforhold, der kunne fremstilles realistisk. Selvom engle ikke faldt under denne kategori som håndgribelige og realistiske, begyndte man alligevel at se dem som motiv i billedkunsten. Her optrådte de som helt almindelige mandsfigurer eller drenge – uden vinger og uden glorie. Det var på denne tid vigtigt ikke at give plads til de mere "vilde" fremstillinger, man havde i andre religioner, fx i nærøstligsk mytologi, men i stedet fremhæve englene i realistiske udtryk.

Engle som vingede væsner fandtes i mange andre religioner, men det var først i det 5. århundrede, at inspirationen fra en romersk og hellenistisk tradition slog igennem i den kristne billedkunst. Med inspiration fra den romerske sejrgudinde Victoria og den græske kærlighedsgud Eros begyndte de kristne engle at få vinger, måske ud fra et behov om at kunne forklare, hvordan sendebudene kom til jorden og tilbage igen.

I den europæiske middelalder fra omkring år 500 til 1500 blev der efterhånden mere plads til englene. Der blev bygget et hav af katedraler rundt omkring i Europa, som blev rigt udsmykket med blandt andet engle som motiv. Den billedlige

side blev et betydningsfuldt middel for almindelige menneskers kendskab til kristendommens lære. Teologen Honorius (1080-1154) sagde efter sigende noget i retning af, "at billeder er lægfolks litteratur". Og denne billedlige "litteratur" afspejlede bl.a. middelalderens optagethed af helvede, djævl og skærsild. Det var i denne periode, at ærkeenglen Mikael fik vægten som attribut, så han kunne veje sjælenes onde gerninger ved dommedag. Djævelen begyndte at blive afbilledet med sorte flagermuslignende vinger, horn i panden og klove. I middelalderen blev englene rangordnet i et himmelsk hierarki, hvilket også kunne ses i den billedlige fremstilling af englene.

I løbet af 1400-tallet (renæssancen) blev bebudelsen et yndet motiv med den jomfruelige og rene Mariafigur. I den kristne kunst begyndte liljen på dette tidspunkt at optræde som et Mariasymbol. Symbolet optrådte ofte på billederne i en vase eller i hånden på ærkeenglen Gabriel, som derved fik liljen som attribut.

Den italienske maler Raffaello Santi (1483-1520) var også optaget af Mariafiguren som motiv i sine religiøse værker, men det var hans små vingede drengebørn nederst i maleriet "Den sixtinske Madonna", som siden blev berømte over hele verden, og det er med dem, at engle som buttede basser gjorde deres indtog i billedkunsten.

Med reformationen i 1500-tallet vendte mistilliden til billederne tilbage. Overbevisningen om, at ordet og skrifterne skulle i centrum og henvisningen til billedforbuddet i Det Gamle Testamente, gik hårdt ud over den kirkelige og religiøse kunst og fik konsekvenser for den protestantiske kirkes kunstsyn. Der var dog forskellige holdninger til brugen af billeder blandt reformatorerne. Martin Luther mente ikke, at det skulle være forbudt at "fremstille" billeder, men forbudt at "tilbede" dem. Han mente, at mennesket ikke kan lade være med at skabe billeder, og at det ligefrem kunne være formålstjenesteligt i forhold til at indprente bibelviden gennem billeder. Luther var overbevist om engles eksistens og optaget af dem som mægtige

hjelper i kampen mod det ondes magt og som de døendes ledsagere. Men han havde det med engle som med billeder: De skulle ikke tilbedes.

Barokken som stilart opstod i Italien, hvor den katolske kirke tog kunsten i brug i kampen mod den protestantiske reformation. Kunsten skulle imponere, propagandere og samle, så kirken stod stærkt mod de protestantiske reformer. Det begyndte meget pompøst med engle, der svævede rundt på lofter, relieffer og malerier. Kunsten og dermed også englene begyndte i denne periode at bevæge sig mere ud i det verdslige i bl.a. portrætter og gravmæler.

I oplysningstiden begyndte filosofien og naturvidenskaben at udvide menneskets viden om verden. Der ved blev der efterhånden sat spørgsmålstejn ved autoriteterne, herunder også kirken. Men folketroen var stærk og vedholdende, og det lykkedes ikke filosoffer og videnskabsmænd at udrydde englene. De beholdte deres plads i himlen, og deres funktion som modtagere af uskyldige sjæle fyldte meget i denne periode.

Baggrundsartikler er fra projektet *Vilde væsner og buttede basser - om engle til alle tider*, som er udarbejdet af Folkekirkens Skoletjeneste i Randers, Favrskov og Hobro-Mariager.